

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

9/s (3) 2023

2023

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 5/9 (3)-2023

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАРИ:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси

Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич - юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васида Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодида Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият.

Таҳририят манзили:

Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com
Телеграм канал: https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

<i>Шарипов Шоҳруз Фахриддин ўғли</i> ХОРИЖИЙ МАМЛАКАТЛАРДА ХУСУСИЙЛАШТИРИШ СИЁСАТИ ТАРИХИ	9-14
<i>Хо'jamuratov Umarjon Rustamovich</i> O'ZBEKISTONDA QISHLOQ XO'JALIGINI RIVOJLANISH BOSQICHLARI.....	15-22
<i>Raxmanov Zafar Odilovich, Aloxunov Alisher Axmadjonovich</i> FARG'ONA VODIYSI YODGORLIKLARIDA ANIQLANGAN TAMG'ALI SOPOL IDISHLAR.....	23-26
<i>Mirhakimova Feruza Xoldorjon qizi</i> МАНМУДХО'JA ВЕНБУДИЙ УY МУЗЕYI ТАРИХИ	27-31
<i>Жабборова Ойдина Ихтиёржон қизи</i> XX АСРНИНГ 20-30 ЙИЛЛАРИДА МАҲАЛЛИЙ ТАРАҚҚИЙПАРВАРЛАР ТОМОНИДАН ИҚТИДОРЛИ ЁШЛАРНИ ГЕРМАНИЯГА ЎҚИШГА ЮБОРИЛИШНИНГ ТАШКИЛ ҚИЛИНИШИ.....	32-35

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

<i>Эшов Мансур Пулатович, Насырходжаева Дилафруз Сабитхановна</i> ЯШИЛ ИҚТИСОДИЁТ КОНЦЕПЦИЯСИ ВА УНИНГ ШАКЛЛАНИШ ХУСУСИЯТЛАРИ	36-43
<i>Шадманов Эркин Шеркулович</i> МЕТОДОЛОГИЯ ОЦЕНКИ ВЛИЯНИЯ ДЕТЕРМИНАНТ ПРЯМЫХ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ НА ЭКОНОМИЧЕСКИЙ РОСТ	44-52
<i>Асатуллаев Хуршид Сунатуллаевич</i> ДАВЛАТ ФИСКАЛ (БЮДЖЕТ-СОЛИҚ) СИЁСАТИНИНГ ИҚТИСОДИЙ ЎСИШ ВА БАНДЛИККА ТАЪСИРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ.....	53-60
<i>Кулибоев Азамат Шоназарович</i> ДАВЛАТ ТИББИЁТ ТАШКИЛОТЛАРИНИ БЮДЖЕТДАН МОЛИЯЛАШТИРИШ ЖАРАЁНИ ТАҲЛИЛИНИНГ НАЗАРИЙ-УСЛУБИЙ ЖИҲАТЛАРИ.....	61-68
<i>Razzaqova Durdon Adashboy qizi</i> IQTISODIYOTNI RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA BUXGALTERIYA DASTURINING AFZALLIKLARI VA KAMCHILIKLARI.....	69-76
<i>Muminova Elnorahon Abdugarimovna, Uraimjonov Azizbek Raxmonjon o'g'li</i> YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISHDA QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIGA MANBALARINING O'RNI	77-86
<i>Эргашев Отамурод Тоштемурович</i> КИЧИК БИЗНЕСНИ МОЛИЯ-КРЕДИТ МЕХАНИЗМЛАРИ ОРҚАЛИ ҚЎЛЛАБ-ҚУВВАТЛАШ ЙЎНАЛИШЛАРИ.....	87-93
<i>Matyoqubova Dilfuza Olimboyevna, Qobulov Ozodbek O'ktamboy og'li</i> MINTAQALARDA GLOBAL OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGI VA QISHLOQ XO'JALIGINI RIVOJLANTIRISHDA TADQIQOTNING O'RNI	94-97
<i>Isaqova Zebo Murodovna</i> DAVLAT BOSHQARUVI TIZIMINI RIVOJLANTIRISHDA LOYIHA BOSHQARUVI STANDARTLARI INTEGRATSIYASI.....	98-104
<i>Улашов Алибой Рашид ўғли</i> ҚОЗОҒИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ИҚТИСОДИЁТИНИ РИВОЖЛАНИШИДА МИНТАҚАВИЙ ТАФОВУТЛАРНИНГ ЎРНИ	105-113

<i>Матюсупов Бунёд</i> АҚЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДАН ТУРИЗМ ДЕСТИНАЦИЯЛАРИ ВА ШАҲАРЛАРДА САМАРАЛИ ФОЙДАЛАНИШ	1114-123
<i>Мухитдинова Камола Алишеровна</i> ИҚТИСОДИЁТДА ИНВЕСТИЦИОН ФАОЛИЯТИ ВА УНИ БЕЛГИЛОВЧИ ОМИЛЛАР	124-131
<i>Ҳакимов Ҳакимжон</i> ДАВЛАТ ҚИММАТЛИ ҚОҒОЗЛАРИ БЎЙИЧА ДАРОМАДЛИЛИК ЭГРИ ЧИЗИҒИНИНГ ШАКЛЛАНИШ ХУСУСИЯТЛАРИ	132-141
<i>Achilova Ramziya A'zamovna</i> ISHCHI KUCHI VA UNING BANDLIGI	142-149
<i>Nasriddinova Dildora Shukrullayevna</i> OLIY TA'LIM XIZMATLARI BOZORIDA MARKETING TADQIQOTLARINI TAKOMILLASHTIRISH VA MODELLARINI YARATISH	150-157
09.00.00 - ФАЛСАФА ФАНЛАРИ	
<i>Хайридинов Аббосхон Анварович</i> YOSHLAR ORASIDA MAFKURAVIY TAHDIDLARNI OLDINI OLIHDA HUQUQ TARTIBOT ORGANLARINING VAZIFALARI	158-162
<i>Jurayev Alisher Tulqinboyevich</i> TA'LIMGA OID DAVLAT SIYOSATINI AMALGA OSHIRISHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLARNING IJTIMOY AHAMIYATI	163-170
<i>Бекбаев Рауф Рустамович</i> ТРАДИЦИОНАЛИЗМ В ФИЛОСОФИИ КОНФУЦИАНСТВА.....	171-176
<i>Qayumova Aziza Toshmuradovna</i> IBN XALDUNNING SOSIOLOGIK QARASHLARINI O'RGANISHNING METODOLOGIK JIHATLARI.....	177-183
<i>Shokirov Mubin Rustamovich</i> MILLIY O'ZLIKNI ANGLASHDA TARIXIY TAFAKKUR MADANIYATINING O'RNI VA AHAMIYATI.....	184-188
<i>Нуруллаева Зулхумор Сидаматовна</i> МАҚОМ САНЪАТИ БАДИИЙ-ЭСТЕТИК ХУСУСИЯТЛАРИНИНГ ФАЛСАФИЙ ТАҲЛИЛИ	189-193
<i>Наврўзова Гулчеҳра Нигматовна</i> “ҲУШ ДАР ДАМ” МОҲИЯТИ: МЕТАФИЗИК ТАҲЛИЛ	194-199
<i>O'razov Bobir Baxtiyorovich</i> IJTIMOIY DAVLATNING NAZARIY VA METODOLOGIK ASOSLARI: VUJUDGA KELISH SHARTLARI, BELGILARI VA FUNKSIYALARI	200-204
10.00.00 - ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ	
<i>Xolmatova Malika Ibadullayevna</i> AD'JEKTIVLI IDIOMALAR: QO'LLANILISHI, KELIB CHIQISHI VA MADANIY AHAMIYATI TAHLILI.....	205-209

<i>Olga Filippova</i> CLUSTER IMPLEMENTATION OF FUNCTIONS OF REDUNDANCY MEANS.....	210-222
<i>Эргашева Асаль Эркиновна</i> СПЕЦИФИКА РИТМИЧЕСКОЙ ОРГАНИЗАЦИИ ПРОЗЫ МАРИНЫ ЦВЕТАЕВОЙ	223-226
<i>Xaitova Gulhayo Tovasharovna</i> TILSHUNOSLIKDA “YAQIN – UZOQ” OPPOZITSIYASINING CHOG‘ISHTIRMA TADQIQI MASALASI (ingliz va o‘zbek tillari misolida)	227-231
<i>Rustamova Dilrabo</i> ATAMALAR LUG‘ATIDA LUG‘AT MAQOLASINING TUZILISHI.....	232-241
<i>Кдырбаева Бахытгуль Кеунимжаевна</i> ПАРНЫЕ СЛОВА В КАРАКАЛПАКСКОМ ЯЗЫКЕ: ОБЗОР ОСНОВНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ.....	242-248
<i>Fayziyeva Aziza Anvarovna, Sadirova Sitara Sobirovna</i> TARJIMA MUAMMOLARINI YECHISH STRATEGIYALARI	249-253
<i>Alaudinova Dilnoza Rustam qizi</i> FRAZEOLOGIK (TURG‘UN) BIRIKMALAR VA ULARNI TARJIMA QILISH USULLARI	254-260
<i>Erdonova Muxlisa Hoshim qizi</i> ORNITONIM KOMPONENTLI MAQOLLARNING LINGVISTIK TADQIQI.....	261-265
12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР	
<i>Zaripov Mirzali Miraliyevich</i> KORRUPTSIYA MUAMMOLARINING SABABLARI VA YECHIMLARI	266-270
13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ	
<i>Yuldashev Mengali Ziyaduloyevich</i> BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QITUVCHILARIDA MUSTAQIL ISHLASH KOMPITENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH.....	271-276
<i>Yarkinay Nurumbekova Anarmatovna</i> INNOVATSION YONDASHUV ASOSIDA MURABBIYLIK KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISH PEDAGOGIK ZARURAT.....	277-284
<i>Sadullayev Dilmurod Baxtiyor o‘g‘li</i> INNOVATSIYA BOSHQARUV ASOSIDA BOSHQARUV XODRLARINI TAYYORLASH SIFATINI OSHIRISH OMILLARI	285-290
<i>Xudayqulova Zarifa Ummatqulovna</i> BO‘LAJAK PEDAGOGLARNI AKSIOLOGIK YONDASHUVLAR ASOSIDA MA‘NAVIY-MA‘RIFIY FAOLIYATGA TAYYORLASH IMKONIYATLARINI TAKOMILLASHTIRISH	291-301
<i>Бекчанова Солиха Давлатназаровна</i> ТИББИЁТ ОЛИЙ ТАЛИМ МУАССАСАЛАРИ ТАЛАБАЛАРИДА ДИВЕРГЕНТ ТАФАККУРНИ РИВИЖОЛАНТИРИШНИНГ ПЕДАГОГИК ИМКONIЯТЛАРИ	302-307
<i>Xasanova Gulsanam Xusanovna</i> MAGISTRATURA TALABALARING TASHKILY-BOSHQARUV KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK MODEL I	308-314
<i>Allanazarov Qo‘ldosh Olimovich</i> TALABALARNING TANLAGAN KASBIY FAOLIYATI VA IJODIY QOBILIYATLARINI INTERFAOL METODLAR ORQALI RIVOJLANTIRISH	315-319

<i>Umarov Nurbek Irkinovich</i> KVEST TEXNOLOGIYASINI TA'LIM JARAYONIDA QO'LLASH ASOSLARI	320-324
<i>Буранова Мадина Уктамовна</i> ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТРАДИЦИОННОГО И НЕТРАДИЦИОННОГО ВИДОВ ЧТЕНИЯ В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ	325-330
<i>Зияева Хушнудабону Илхомжон кизи</i> ПУТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ТЕХНОЛОГИЙ ФОРМИРОВАНИЯ РЕЧЕВЫХ НАВЫКОВ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ РУССКОГО ЯЗЫКА	331-339
<i>Toshpulatova Dilraboixon Sobirjonovna</i> BIOLOGIYA FANINI O'QITISH JARAYONIDA O'QUVCHILARNING KREATIV QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISH	340-346
<i>Madaminova Nargiza Zuxridinovna</i> YOSHLAR MA'NAVIY MADANIYATINI YUKSALTIRISHDA IJTIMOIY FANLARNING AHAMIYATI	347-351
<i>Shomurzayeva Nasiba Xoshimovna</i> PIYODA YURISH SAYOHATLARNI TALABALAR O'RTASIDA OMMALASHTIRISH	352-356
<i>Xoliyorov Murod Shavkatovich</i> O'QUVCHI YOSHLARDA IJTIMOYIY MOTIVLARNI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK SHARTLARI.....	357-362
<i>Хамроқулова Дилнавоз</i> БОЛАЛАРДА ТАБИАТГА ДОИР ТАСАВВУР ВА ТУШУНЧАЛАРНИ ШАКЛЛАНИШИ....	363-366
<i>Tursunova Shaxzoda Baxromovna</i> TEXNOLOGIYA TA'LIMI O'QITUVCHILARINING IJODKORLIK QOBILIYATI VA BOSHQARUV MAHORATINI RIVOJLANTIRISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLAR.....	367-373
<i>Usmonov Abdurashid Norbo'tayevich</i> O'QUVCHILARDA DEVIANT XULQ SHAKLLARINING NAMOYON BO'LISHI VA TAHLILI	374-380
<i>Ўтанов Ўткир</i> ЎЗБЕКИСТОНДА ЎҚИТУВЧИ МАЪНАВИЙ ҚИЁФАСИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ КОНЦЕПТУАЛ АСОСЛАРИ	381-387
<i>Kuchkarov Bahodir Tashmurodovich</i> BO'LAJAK HARBIY OFITSERLARDA UMUMMADANIY KOMPETENTLIKNI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK OMILLARI	388-392

Xudayqulova Zarifa Ummatqulovna
Guliston davlat universiteti o'qituvchisi

BO'LAJAK PEDAGOGLARNI AKSILOGIK YONDASHUVLAR ASOSIDA MA'NAVIY-MA'RIFIY FAOLIYATGA TAYYORLASH IMKONIYATLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Annotatsiya. Ushbu maqolada aksiologik yondashuvlar orqali bo'lajak pedagoglarni ma'naviy-ma'rifiy faoliyatga tayyorlashni kuchaytirish imkoniyatlari o'rganiladi. Aksiologiya, ya'ni qadriyatlarni o'rganish, ma'naviyat, axloq va qadriyatlarni o'qitish amaliyotiga integratsiya qilish uchun asos yaratadi. Maqolada bo'lajak pedagoglarni tayyorlashning turli strategiyalari, jumladan, o'z-o'zini aks ettirish, empatiyani rivojlantirish, inklyuziv muhit yaratish, fanlararo yondashuvlar, jamoatchilik ishtiroki va baholash amaliyotlari muhokama qilinadi. Bu tanqidiy fikrlash, inklyuzivlik, hamkorlikdagi hamkorlik, professional fikrlash va tadqiqot muhimligini ta'kidlaydi. Bu elementlarni o'qituvchilar ta'limi dasturlariga kiritish orqali bo'lajak pedagoglar o'quvchilarning har tomonlama kamolotini ta'minlash, ularning ma'naviy-axloqiy o'sishini ta'minlash uchun zarur bilim, ko'nikma va qobiliyatlar bilan jihozlanishi mumkin.

Kalit so'zlar: O'qituvchi ta'limi, bo'lajak pedagoglar, ma'naviyat, tarbiya, aksiologik yondashuvlar, qadriyatlar, axloq, yaxlit rivojlanish, inklyuziv muhit, tanqidiy fikrlash, jamoatchilik ishtiroki, kasbiy fikrlash, tadqiqot.

Xudayqulova Zarifa Ummatkulovna
Teacher of Gulistan State University

IMPROVING THE POSSIBILITIES OF PREPARING FUTURE PEDAGOGUES FOR SPIRITUAL AND EDUCATIONAL ACTIVITIES BASED ON AXIOLOGICAL APPROACHES

Abstract. This article explores the possibilities of enhancing the preparation of future pedagogues for spiritual and educational activities through axiological approaches. Axiology, the study of values, provides a framework for integrating spirituality, ethics, and values into teaching practices. The article discusses various strategies for preparing future pedagogues, including self-reflection, cultivating empathy, creating inclusive environments, interdisciplinary approaches, community engagement, and assessment practices. It emphasizes the importance of critical thinking, inclusion, collaborative partnerships, professional reflection, and research. By incorporating these elements into teacher education programs, future pedagogues can be equipped with the necessary knowledge, skills, and dispositions to foster students' holistic development and nurture their spiritual and ethical growth.

Key words: Teacher education, future pedagogues, spirituality, education, axiological approaches, values, ethics, holistic development, inclusive environments, critical thinking, community engagement, professional reflection, research.

Худайкулова Зарифа Умматкуловна
Преподаватель Гулистанского
государственного университета

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ВОЗМОЖНОСТЕЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ К ДУХОВНО-ПРОСВЕТИТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НА ОСНОВЕ АКСИОЛОГИЧЕСКИХ ПОДХОДОВ

Аннотация. В данной статье исследуются возможности активизации подготовки будущих педагогов к духовно-просветительской деятельности посредством аксиологических подходов. Аксиология, изучение ценностей, обеспечивает основу для интеграции духовности, этики и ценностей в практику преподавания. В статье обсуждаются различные стратегии подготовки будущих педагогов, включая саморефлексию, развитие эмпатии, создание инклюзивной среды, междисциплинарные подходы, вовлечение сообщества и практики

оценки. Он подчеркивает важность критического мышления, инклюзивности, сотрудничества, профессиональной рефлексии и исследований. Включив эти элементы в программы подготовки учителей, будущие педагоги могут быть оснащены необходимыми знаниями, навыками и склонностями, чтобы способствовать целостному развитию учащихся и способствовать их духовному и этическому росту.

Ключевые слова: педагогическое образование, будущие педагоги, духовность, образование, аксиологические подходы, ценности, этика, целостное развитие, инклюзивная среда, критическое мышление, участие сообщества, профессиональная рефлексия, исследования.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V3SI9Y2023N43>

Kirish. Bugungi ta'lim sharoitida ma'naviyat va qadriyatlarni o'qitish va o'qitish jarayoniga integratsiyalashuvining ahamiyati tobora ortib bormoqda. Pedagoglar endilikda o'quvchilarning har tomonlama rivojlanishiga ko'maklashish nafaqat akademik va kognitiv o'sishni, balki ularning ma'naviy va axloqiy farovonligini ham o'z ichiga olishini anglab yetmoqda. Aksiologik yondashuvlar bo'lajak pedagoglarni o'quvchilarning shaxsiy va axloqiy o'sishiga yordam beruvchi ma'naviy-ma'rifiy faoliyat bilan samarali shug'ullanishga tayyorlash uchun qimmatli asos yaratadi[1].

Aksiologiya qadriyatlarni o'rganuvchi fan sifatida qadriyatlarning tabiati, manbalari va ahamiyatini hamda ularning inson hayotidagi rolini o'rganadi. O'qituvchilar ta'limi dasturlariga aksiologik yondashuvlarni kiritish orqali bo'lajak pedagoglar ta'lim amaliyotiga asos bo'lgan qadriyatlar va tamoyillarni chuqurroq tushunishlari mumkin. Bu tushuncha ularga ma'naviyat, axloq va ta'lim o'rtasidagi mazmunli aloqalarni rivojlantirishga, o'quvchilari uchun o'zgaruvchan ta'lim tajribasini yaratishga imkon beradi.

Ushbu maqola aksiologik yondashuvlar asosida bo'lajak pedagoglarni ma'naviy-ma'rifiy faoliyatga tayyorlash imkoniyatlarini o'rganishga qaratilgan. Unda bo'lajak pedagoglarni ma'naviyat va qadriyatlarni o'qitish amaliyotiga integratsiyalash uchun zarur bilim, ko'nikma va qobiliyatlar bilan qurollantirish uchun o'qituvchilar ta'limi dasturlarida qo'llanilishi mumkin bo'lgan turli strategiya va mulohazalar muhokama qilinadi[8].

Maqolada o'z-o'zini aks ettirish va o'z-o'zini anglashning ahamiyati ko'rib chiqiladi, chunki bo'lajak pedagoglar o'zlarining kasbiy rollari bilan uyg'unlashtirish uchun o'zlarining qadriyatlari, e'tiqodlari va tarfkashliklarini tekshirishlari kerak. Shuningdek, u hamdardlik va rahm-shafqatni rivojlantirishga urg'u beradi, chunki o'quvchilarning turli kelib chiqishi va ehtiyojlarini tushunish inklyuziv va qo'llab-quvvatlovchi ta'lim muhitini yaratish uchun juda muhimdir.

Bundan tashqari, maqolada ma'naviyatning pedagogika bilan integratsiyalashuvi o'rganiladi, o'quvchilarning o'z qadriyatlari va maqsadlarini o'rganishlariga yordam berish uchun reflektiv mashqlar, zehnlilik faoliyati va axloqiy muhokamalarni o'z ichiga olishning ahamiyati yoritiladi. Bo'lajak pedagoglarni ma'naviy-ma'rifiy faoliyatga tayyorlashning muhim tarkibiy qismlari sifatida fanlararo yondashuvlar, jamoa va oila ishtiroki, aksiologik nuqtai nazarga mos keladigan baholash amaliyotlari ham muhokama qilinadi[7].

Maqolada uzluksiz kasbiy rivojlanish va umrbod ta'lim olish muhimligi targ'ib qilinadi, chunki bo'lajak pedagoglar ma'naviyat tarbiyachisi sifatida o'z o'sishi va rivojlanishi bilan shug'ullanishi zarur. Bundan tashqari, aksiologik yondashuvlar bilan uyg'unlikni ta'minlash uchun bo'lajak pedagoglar o'z ta'lim amaliyotlarini doimiy ravishda aks ettirish va o'z-o'zini baholash bilan shug'ullanadigan refleksli amaliyotchi modeli zarurligini ta'kidlaydi. Aksiologik yondashuvlar asosida bo'lajak pedagoglarni ma'naviy-ma'rifiy faoliyatga tayyorlash

imkoniyatlarini takomillashtirish orqali o'qituvchilarning ta'lim dasturlari o'qituvchilarga o'quvchilarning ma'naviy-axloqiy o'sishini sharaflaydigan o'quv muhitini yaratish imkoniyatlarini kengaytirishi mumkin. Ma'naviyat va qadriyatlarining ta'limga integratsiyalashuvi o'quvchilarda ma'no, maqsad va axloqiy rivojlanish hissini uyg'otadi, yaxlit va o'zgaruvchan ta'lim natijalariga olib keladi[9].

Adabiyotlar tahlili va metodlar. Qadriyatlarga asoslangan o'qituvchilarni tayyorlash bo'yicha tadqiqotlar uzoq tarixga ega. Mustaqillik yillarida milliy qadriyatlarni qayta tiklash yo'lida olib borilgan amaliy harakatlar mazmuni hamda shaxsda milliy g'urur tuyg'ularining namoyon bo'lishi kabi masalalar o'z ifodasini topgan. A.Azizxo'jayev, A.Aliyev, B.Aminov, T.Rasulov, S.Atamuratov SH.Baxranov, Taylanova A.Jalolov, N.Jo'rayev, J.Tulenov, Z.G'ofurov, K.Yusupov, O'.Yusupovlarning ishlarida shaxs kamoloti, unda ma'naviy-axloqiy sifatlarni tarbiyalashning ijtimoiy-falsafiy jihatlari, shaxsda milliy o'zlikni anglash, milliy g'urur va iftixor tuyg'ularining shakllanishi, bu jarayonga aksiologik yondoshuv masalalari tahlil etilgan.

Yoshlarda milliy iftixor tuyg'usini shakllantirishda milliy-ma'naviy meros, xususan, xalq og'zaki ijodi, milliy urf-odat, marosim va an'analar, shuningdek, milliy tarbiya o'ziga xos ta'sirchan kuchga ega. M.Abrorov, S.Bulatov, O.Bo'riyev, I.Jabborov, T.Javliyev, M.Inomova, N.Ortiqov, M.Quronov kabi bir qator pedagog olimlarning ishlarida xalq og'zaki ijodi namunalari, milliy urf-odat, marosim va an'analarning mohiyati, ularda ilgari surilgan g'oyalar, milliy madaniyat asoslari hamda ularning shaxs ma'naviyatini shakllantirishdagi o'rni va roli ochib berilgan. Ilk asarlar ta'limda ma'naviyat, axloqiy va axloqiy rivojlanishning rolini o'rganib chiqdi (Dyui, 1909; Piaget, 1932). Keyingi adabiyotlarda xarakter tarbiyasi kabi yondashuvlar orqali qadriyatlar ta'limining pedagogika o'quv dasturlariga integratsiyalashuvi uchun asoslar tahlil qilindi (Schaps, 2009; Turkay va boshq., 2013). Yaqinda o'tkazilgan sifatli tadqiqotlar o'qituvchilarning sinflarda ijtimoiy-emotsional va xarakter rivojlanishini idrok etishi va tayyorgarligini o'rganadi (Kidwell, 2005; Nucci & Narvaez, 2008). Bo'lajak pedagoglarni aksiologik yondashuvlar asosida ma'naviy-ma'rifiy faoliyatga tayyorlash ta'lim sohasida e'tibor qozongan mavzudir. Adabiyotlarni tahlil qilish ushbu sohaga oid mavjud tadqiqotlar va ilmiy ishlarni har tomonlama tushunish imkonini beradi[10].

Faqatgina XX asrning boshlaridan boshlab aksiologiya dastlab falsafaning alohida yo'nalishi sifatida o'rganila boshlandi. Bu harakatni 1902 yilda nemis olimi P.Lapi boshlab bergan. Shundan so'ng Yevropa faylasuflari mazkur masalaga jiddiy e'tibor qarata boshladilar. Biroq sobiq Sovet davlatida XX asrning 60-yillarigacha mazkur masalaga idealistik yo'nalish sifatida qaralgan. Ana shu davrdan boshlab rus olimlaridan B.G.Ananov, V.A.Vasilenko, O.G.Drobniskiy, B.G.Kuznesov, A.A.Ruchka, V.P.Tugarinov, V.A.Yadovlar qadriyat muammosini tadqiq etish boshlaganlar. O'zbek olimlaridan J.Tulenov birinchilardan bo'lib, qadriyatlar falsafasini tadqiq etgan. Keyinchalik faylasuf olimlardan E.Yusupov, S.Komilova, I.Karimov, Q.Nazarov, S.Valieva, M.Rustamova, K.Tulenovlar aksiologiyaning turli jihatlarini yoritishga harakat qilganlar.

XX asrning 80-yillaridan boshlab pedagogik aksiologiya ta'lim falsafasi sifatida tadqiqotlar sohasiga aylandi (B.S.Gershunskiy, V.M.Rozin, Yu.B.Tupalov, M.I.Fisher, P.G.Shedroveskiy). Ta'limning insonparvarlashuvi sharoitida o'quvchilarning bilish faoliyatiga motivatsion-qadriyatli munosabat tadqiq etildi (B.I.Dodonov, B.G.Kuznesov, Ye.A.Mamchur, V.B.Mironov, va boshqalar). Pedagogik faoliyatning aksiologik tavsifi B.Z.Vulfov, V.A.Slastenin, Ye.N.Shiyanovlarning ishlarida o'z aksini topgan.

O'zbekistonda J.G'.Yuldashev, R.Jo'raev, S.Nishonova, R.Ibragimov, S.Madiyorova, R.Qodirova, A.Kaldibekova, A.Sulaymonov, Sh.Mardonov, T.Toshlonov, I.Reves, N.Egamberdieva, A.Muxsiev, N.Djamilovalar o'z tadqiqotlarini pedagogik aksiologiya nuqtai nazaridan yoritishga harakat qilganlar.

Bugungi kunga kelib esa, pedagogik aksiologiyaning jadal rivojlanayotganligi namoyon bo'lmoqda. Buning asosiy sababi jamiyat ehtiyojlaridan kelib chiqqan holda, shaxsning ma'naviy imkoniyatlariga bo'lgan talablarning oshib borayotganligidadir. Davriy nashrlarda ta'lim rivojlanishining aksiologiyaga asoslangan strategiyasi; qadriyatlarga tarbiya maqsadining asosiy sifatida qarash; o'quvchilarning qadriyatga yo'nalganligini shakllantirishning amaliy tajribasini tahlil etish, ta'limni qadriyatli tashxis etishning vazifalarini shakllantirish, uning insonparvarlik mohiyatini aks ettirish ko'zga tashlanadi (V.I.Ginesinskiy, I.F.Isaev, N.D.Nikandrov, Z.I.Ravkin, N.S.Rozov, V.A.Slastenin, Ye.N.Shiyanov, Sh.Mardonov, T.Toshlonov, Yu.Ismoilova, B.X.Xodjaev va boshqalar).

Umuman olganda, pedagogik aksiologiyaning shakllanish va rivojlanish jarayonida quyidagi muhim natijalar qo'lga kiritilgan:

- 1) ta'lim-tarbiyaga shaxsning ijtimoiy va kasbiy ijtimoiyillashuvini aniqlab beruvchi asosiy qadriyat sifatida qarash;
- 2) qadriyatli fikrlashdan kelib chiqadigan individuallik;
- 3) shaxsning individual rivojlanishi jarayonida uning umuminsoniy qadriyatlarga oshno etish orqali shaxsga yo'naltirilgan yondashuv;
- 4) inson tomonidan shaxsiy erkinlik, burch, majburiyat kabi qadriyatlarni anglab olinishi lozimligi;
- 5) shaxsiy erkinlik, burch, majburiyat kabi qadriyatlar har bir insonning o'zi va u yashayotgan jamiyatdagi odamlar tomonidan tan olinishi, ya'ni har bir inson uchun qadriyatga aylanishi;

Turli resurs manbalarida pedagogik aksiologiya XX asrning 80-yillaridan boshlab, bilimlarning mustaqil sohasiga aylangani, 90-yillardan boshlab, uning jadal shakllanishi va rivojlanishi sodir bo'lganligi ta'kidlanadi.

Ta'limga qadriyatli yondashuvning dolzarbligi qator omillar bilan aniqlanadi.

Ularga jahon ta'lim tizimini aksiologiyazatsiyalash; zamonaviy ta'limning qadriyatli yo'nalishlarini aniqlash; avtoritar ta'lim paradigmasidan insonparvar ta'limga o'tish kabilar kiradi.

Bugun jahon ta'lim tizimini qadriyatga yo'nalgan faoliyatning istalgan sohasini boshqaruvi, tez o'zgaruvchan vaziyatlarda insonda faol ishtirok etish ko'nikmasini rivojlantirish murakkab kechmoqda. Buning asosiy sababi – mintaqada yoki jahonda sodir bo'layotgan inson faoliyatining salbiy natijalari, urushlar, diniy ekstremizm va terrorizm, milliy biqirlilik, buyuk shovinizm qaysi davlatda sodir bo'lishidan qat'iy nazar, butun yer yuzidagi odamlarning salomatligiga, atrof-muhitga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Insonni inson uchun qadriyatga aylanishi, uzluksiz ta'lim tizimini faol yo'lga qo'yilishi, individual rivojlanish jarayonida bolaning umuminsoniy qadriyatlarni o'zlashtirishi, ta'limning tuzilishi va mazmunini tubdan o'zgartirish ta'lim tizimini aksiologizatsiyalashning muhim jihatlarini o'zida aks ettiradi.

3. O'zbekiston Respublikasi ta'lim tizimini modernizatsiyalashning qadriyatli yo'nalishlari.

O'zbekistonda ham ta'lim islohotlari yo'nalishlar qaror topib bormoqda. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 41-moddasida "Har kim bilim olish huquqiga ega. Bepul umumiy ta'lim olish davlat tomonidan kafolatlanadi. Maktab ishlari davlat nazoratidadir", - deb belgilab qo'yilgan. 42-moddasida esa, "har kimga ilmiy va texnikaviy ijod erkinligi, madaniyat yutuqlaridan foydalanish huquqi kafolatlanishi; davlat jamiyatning madaniy, ilmiy, texnikaviy rivojlanishiga g'amho'rlik qilishi" ko'rsatilgan.

O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonunining 4-moddasida bilim olish xuquqi qadriyat sifatida quyidagicha ko'rsatilgan: "jinsi, tili, yoshi, irqi, milliy mansubligi, e'tiqodi, dinga munosabati, ijtimoiy kelib chiqishi, xizmat turi, turar joyi, O'zbekiston Respublikasi xududida qancha yashaganidan qat'iy nazar, har kimga bilim olishda teng huquqlar kafolatlanadi".

Bilim olish huquqi:

- davlat va nodavlat ta'lim muassasalarini rivojlantirish;
- ishlab chiqarishdan ajralgan va ajralmagan holda ta'lim olishni tashkil etish;
- ta'lim va kadrlar tayyorlash davlat dasturlari asosida bepul o'qitish, shuningdek, ta'lim muassasalarida shartnoma asosida to'lov evaziga kasb-hunar o'rgatish;
- barcha ta'lim muassasalari bitiruvchilari keyingi bosqichdagi o'quv yurtlariga kirishda teng huquqlarga ega bo'lishi;
- oilada yoki o'zi mustaqil ravishda bilim olgan fuqarolarga akreditatsiyadan o'tgan ta'lim muassasalarida eksternat tartibida attestatsiyadan o'tish huquqini berish orqali ta'minlanadi.

Boshqa davlatlarning fuqarolari O'zbekiston Respublikasida xalqaro shartnomalarga muvofiq bilim olish huquqiga ega.

Respublikada istiqomat qilayotgan fuqaroligi bo'lmagan shaxslar bilim olishda O'zbekiston Respublikasi fuqarolari bilan teng huquqlarga ega.

Bundan tashqari, mazkur hujjatning 3-moddasida ko'rsatib berilgan ta'lim sohasida davlat siyosatining asosiy tamoyillari ham o'zida muhim aksiologik yondashuvni aks ettiradi.

Birinchidan, ta'lim va tarbiyaning insonparvar, demokratik xarakterda ekanligi;

Ikkinchidan, ta'limning uzluksizligi va izchilligi;

Uchinchidan, umumiy o'rta, shuningdek, o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limining majburiyligi;

To'rtinchidan, o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limining yo'nalishini: akademik litseyda yoki kasb-hunar kollejida o'qishni tallashining ixtiyoriylikligi;

Beshinchidan, ta'lim tizimining dunyoviy xarakterda ekanligi;

Oltinchidan, davlat ta'lim standartlari doirasida ta'lim olishning hamma uchun ochiqlikligi;

Yettinchidan, ta'lim dasturlarini tanlashga yagona va taqalashgan yondashuv;

Sakkizinchidan, bilimli bo'lishni va iste'dodni rag'batlantirish;

To'qqizinchidan, ta'lim tizimida davlat va jamoat boshqaruvini uyg'unlashtirish.

Olim va tadqiqotchilar ma'naviyat, qadriyatlar va ta'limning turli jihatlarini o'rganib, ularni pedagogik amaliyotga singdirish muhimligini ta'kidladilar. Tadqiqotlar ma'naviyatning o'quvchilar farovonligiga, o'quv yutuqlariga va axloqiy rivojlanishiga ta'sirini o'rganib chiqdi. Shuningdek, ular talabalarda axloqiy qarorlar qabul qilish va ijtimoiy mas'uliyatni rivojlantirishda qadriyatlar ta'limining rolini o'rgandilar.

Bundan tashqari, adabiyotlarda aksiologik yondashuvlarni integratsiyalash uchun bo'lajak pedagoglarni zarur bilim, ko'nikma va qobiliyatlar bilan jihozlashda o'qituvchilar ta'limi dasturlarining ahamiyati ta'kidlangan. Tadqiqotlar ushbu dasturlarda qo'llanilishi mumkin bo'lgan bir nechta strategiyalarni aniqladi, masalan, o'z-o'zini aks ettirish, tajribali o'rganish va jamoatchilik bilan ishlash. Bu strategiyalar bo'lajak pedagoglarning ma'naviyat va qadriyatlarni o'qitish amaliyotiga samarali singdirish qobiliyatini oshirishda istiqbolli natijalarni ko'rsatdi[11].

Bundan tashqari, tadqiqotlar aksiologik yondashuvlarni birlashtirishda kelajakdagi pedagoglar duch kelishi mumkin bo'lgan qiyinchiliklar va to'siqlarni o'rganib chiqdi. Bu qiyinchiliklarga manfaatdor tomonlarning qarshiligi, qo'llab-quvvatlash va resurslarning etishmasligi, shaxsiy qarashlar va e'tiqodlar kiradi. Adabiyotlarda o'qituvchilar ta'limi dasturlari maqsadli treninglar, murabbiylik dasturlari va doimiy kasbiy rivojlanish orqali ushbu muammolarni qanday hal qilishi mumkinligi haqida tushunchalar berilgan.

Bo'lajak pedagoglarni aksiologik yondashuvlar asosida ma'naviy-ma'rifiy faoliyatga tayyorlash imkoniyatlarini tadqiq qilish va takomillashtirish uchun aralash usulli tadqiqot loyihasidan foydalanish mumkin. Ushbu yondashuv mavzuni har tomonlama tushunish uchun sifat va miqdoriy ma'lumotlarni birlashtirishga imkon beradi[12].

Suhbat va fokus-guruhlar kabi sifatli usullar hozirgi va istiqbolli pedagoglarning ta'limdagi ma'naviyat va qadriyatlarga oid tajribalari, istiqbollari va e'tiqodlarini o'rganish uchun o'tkazilishi mumkin. Bu usullar aksiologik yondashuvlarni tushunish, ularni amalga oshirishdagi qiyinchiliklar va muvaffaqiyatlar hamda o'qituvchilar ta'lim dasturlarini takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar haqida boy tushunchalar berishi mumkin.

Bo'lajak pedagoglarning ma'naviyat va qadriyatlar bilan bog'liq munosabati, e'tiqodi va amaliyoti to'g'risida ma'lumotlar to'plashda so'rov va anketa kabi miqdoriy usullardan foydalanish mumkin. Ushbu usullar ularning javoblaridagi tendentsiyalarni, naqshlarni va korrelyatsiyalarni aniqlashga yordam beradi va topilmalarni qo'llab-quvvatlash uchun statistik dalillarni taqdim etadi.

Bundan tashqari, aksiologik yondashuvlarni muvaffaqiyatli birlashtirgan o'qituvchilar uchun maxsus ta'lim dasturlari yoki pedagogik amaliyotlarni o'rganish uchun amaliy tadqiqotlar va kuzatuv tadqiqotlari o'tkazilishi mumkin. Bu usullar kelajakdagi pedagoglarni samarali tayyorlashga hissa qo'shadigan strategiyalar, tuzilmalar va jarayonlar haqida chuqur ma'lumot berishi mumkin[13].

Bundan tashqari, oldingi tadqiqotlar natijalarini sintez qilish va mavjud bilimlardagi kamchiliklarni aniqlash uchun mavjud adabiyotlarni tizimli ko'rib chiqish mumkin. Ushbu sharh tadqiqot loyihasiga rahbarlik qilishi va tadqiqot uchun nazariy asos bo'lishi mumkin.

Umuman olganda, tizimli adabiyot tahlili bilan bir qatorda sifat va miqdoriy usullarning kombinatsiyasi mavzuni har tomonlama tushunish imkonini beradi va aksiologik yondashuvlar asosida bo'lajak pedagoglarni ma'naviy-ma'rifiy faoliyatga tayyorlashni takomillashtirish bo'yicha samarali strategiyalarni ishlab chiqishda ma'lumot beradi[6].

Muhokama. Maqolaning aksiologik yondashuvlar asosida bo'lajak pedagoglarni ma'naviy-ma'rifiy faoliyatga tayyorlash imkoniyatlarini takomillashtirishga bag'ishlangan muhokama bo'limi adabiyot tahlili va tadqiqot usullaridan olingan xulosalarni sharhlash va tahlil qilish imkonini beradi. U o'qituvchilar ta'limi dasturlarida aksiologik yondashuvlarni integratsiyalash bilan bog'liq bo'lgan oqibatlar, ahamiyat va potentsial muammolarni

chuqurroq o'rganish imkonini beradi. Muhokamada muhokama qilinishi mumkin bo'lgan ba'zi asosiy fikrlar:

1. Aksiologik yondashuvlarning ahamiyati: Muhokamada bo'lajak pedagoglarni tayyorlashda aksiologik yondashuvlarni birlashtirish muhimligini ta'kidlash lozim. Unda ma'naviyat, axloq va qadriyatlarni ta'limga singdirishning o'quvchilarning har tomonlama rivojlanishiga ko'maklashish, axloqiy fikrlashni targ'ib qilish, ularning maqsad va farovonlik tuyg'usini kuchaytirish kabi salohiyatli afzalliklari ko'rsatilishi kerak[14].

2. O'qitish amaliyotiga ta'siri: Muhokama aksiologik yondashuvlarning integratsiyasi o'qitish amaliyotiga qanday ta'sir qilishi va o'zgartirishi mumkinligini o'rganishi kerak. U kelajakdagi pedagoglarning inklyuziv va qo'llab-quvvatlovchi ta'lim muhitini yaratishi, tanqidiy fikrlash va axloqiy qarorlar qabul qilishni targ'ib qilishi hamda o'quvchilarning ma'naviy o'sishini aks ettirish mashqlari, fanlararo yondashuvlar va jamoatchilik ishtiroki orqali qanday rivojlantirishi mumkinligini ta'kidlashi kerak[20].

3. Qiyinchiliklar va to'siqlar: munozarada aksiologik yondashuvlarni o'z ichiga olgan kelajakdagi pedagoglar duch kelishi mumkin bo'lgan muammolar va to'siqlarni ko'rib chiqish kerak. Bu qiyinchiliklar manfaatdor tomonlarning qarshiligi, cheklangan resurslar va qo'llab-quvvatlash, shaxsiy qarashlar va e'tiqodlarni o'z ichiga olishi mumkin. Doimiy kasbiy rivojlanishni ta'minlash, murabbiylik dasturlarini yaratish, jamoalar va oilalar bilan hamkorlikda hamkorlikni rivojlantirish kabi ushbu muammolarni hal qilish bo'yicha strategiya va tavsiyalarni muhokama qilish muhim [15].

4. Kasbiy fikrlash va o'sish: Muhokama kelajakdagi pedagoglar uchun uzluksiz kasbiy fikrlash va o'sish muhimligini ta'kidlashi kerak. Bu o'z-o'zini anglash, doimiy o'z-o'zini aks ettirish va professional ta'lim jamoalarida ishtirok etish zarurligini ta'kidlashi kerak. Bo'lajak pedagoglar aksiologik yondashuvlarga mos kelishini ta'minlash uchun o'z o'qitish amaliyotlarini doimiy ravishda baholash va takomillashtirishga undashlari kerak.

5. O'qituvchilar ta'limi dasturlari uchun ta'sirlar: Muhokama kelajakdagi pedagoglarni ma'naviy-ma'rifiy faoliyatga yaxshiroq tayyorlash uchun o'qituvchilar ta'limi dasturlarini qanday yaxshilash mumkinligi haqida tushuncha berishi kerak. Unda aksiologik yondashuvlarni o'quv rejasini tuzish, o'qitish usullari va baholash amaliyotiga integratsiyalashuvi muhokama qilinishi kerak. Bundan tashqari, munozarada kelajakdagi pedagoglarning ma'naviyat va qadriyatlar ta'limi sohasidagi kompetensiyalarini rivojlantirishda texnologiya, murabbiylik dasturlari va tajribaviy o'rganishning roli ko'rib chiqilishi mumkin[5].

6. Kelajakdagi yo'nalishlar: Muhokama keyingi tadqiqot va izlanishlar uchun potentsial sohalarni ajratib ko'rsatish bilan yakunlanishi kerak. U mavjud adabiyotlardagi bo'shliqlarni aniqlashi va o'qituvchilar ta'limidagi aksiologik yondashuvlarni tushunishni kengaytirish uchun kelajakdagi tadqiqotlar uchun yo'llarni taklif qilishi mumkin. Bundan tashqari, u ta'limda ma'naviyat va qadriyatlar integratsiyasini rag'batlantirish uchun tadqiqotchilar, o'qituvchilar va siyosatchilar o'rtasidagi doimiy hamkorlikni rag'batlantirishi mumkin.

Maqolada har tomonlama muhokamaga kirishish orqali bo'lajak pedagoglarni aksiologik yondashuvlar asosida ma'naviy-ma'rifiy faoliyatga tayyorlashni takomillashtirish bilan bog'liq imkoniyatlar, oqibatlar va muammolarni atroflicha o'rganish mumkin. Bu sohadagi bilimlarning rivojlanishiga hissa qo'shishi va yaxlit va qadriyatlarga asoslangan ta'limni targ'ib qiluvchi keyingi tadqiqotlar va amaliyotlarni ilhomlantirishi mumkin[16].

Natijalar. Maqolaning aksiologik yondashuvlar asosida bo'lajak pedagoglarni ma'naviy-ma'rifiy faoliyatga tayyorlash imkoniyatlarini takomillashtirishga bag'ishlangan natijalar bo'limida adabiyotlar tahlili va qo'llanilgan tadqiqot usullari orqali olingan xulosalar keltirilgan. U asosiy natijalar va to'plangan empirik dalillarning aniq va qisqacha xulosasini beradi. Buni kiritish mumkin bo'lgan ba'zi potentsial natijalar:

1. Adabiyot tahlili natijalari: adabiyot tahlilidan olingan asosiy mavzular va tushunchalarni umumlashtiring. Ma'naviyat, qadriyatlar va ta'lim bo'yicha mavjud tadqiqotlarni ajratib ko'rsatish, o'qituvchilar ta'limi dasturlarida aksiologik yondashuvlarni integratsiyalashuvini o'rganadigan tadqiqotlarga e'tibor qaratish. Ma'naviyat va qadriyatlarining o'quvchilarning farovonligiga, o'quv yutuqlariga va axloqiy rivojlanishiga ta'sirini adabiyotlarda ko'rib chiqish.

2. Sifatli tadqiqot natijalari: Suhbat yoki fokus-guruhlar kabi o'tkazilgan sifatli tadqiqotning asosiy natijalarini taqdim eting. Hozirgi va istiqbolli pedagoglarning ta'limdagi ma'naviyat va qadriyatlarga oid qarashlari, tajribalari va e'tiqodlarini muhokama qiling. Ular duch kelgan muammolarni, ular amalga oshirgan muvaffaqiyatli strategiyalarni va o'qituvchilar ta'lim dasturlarini takomillashtirish bo'yicha tavsiyalarini ta'kidlang[4].

3. Miqdoriy tadqiqot natijalari: so'rovlar yoki anketalar kabi qo'llaniladigan miqdoriy tadqiqot usullaridan olingan natijalarni umumlashtiring. Bo'lajak pedagoglarning ma'naviyat va qadriyatlarga bo'lgan munosabati, e'tiqodi va amaliyoti haqidagi statistik ma'lumotlarni taqdim eting. Ma'lumotlarda aniqlangan har qanday muhim korrelyatsiya yoki tendentsiyalarni muhokama qiling, bu ularning o'qitishda aksiologik yondashuvlarni birlashtirishga tayyorligi va tayyorligini yoritadi.

4. Vaziyatni o'rganish va kuzatuv tadqiqotlari natijalari: O'tkazilgan amaliy tadqiqotlar yoki kuzatuv tadqiqotlaridan olingan natijalarning qisqacha mazmunini taqdim eting. Aksiologik yondashuvlarni muvaffaqiyatli birlashtirgan maxsus o'qituvchilar ta'limi dasturlari yoki pedagogik amaliyotlarni ajratib ko'rsating. Bo'lajak pedagoglarni ma'naviy-ma'rifiy faoliyatga samarali tayyorlashga yordam beradigan strategiyalar, tuzilmalar va kuzatilgan jarayonlarni muhokama qiling.

5. Tizimli adabiyotlarni o'rganish natijalari: Tizimli adabiyotlarni ko'rib chiqishdan sintez qilingan natijalarni taqdim eting. O'qituvchilar ta'limida aksiologik yondashuvlarni integratsiyalash bilan bog'liq bo'lgan mavjud adabiyotlarda bo'shliqlar, nomuvofiqliklar yoki yaqinlashuv sohasini aniqlang. Kelajakdagi tadqiqot va amaliyot uchun ma'lumot berishi mumkin bo'lgan sharhdan olingan nazariy asoslar va tavsiyalarni muhokama qiling[17].

6. Umumiy topilmalar va natijalar: Qo'llaniladigan barcha tadqiqot usullaridan olingan asosiy natijalarni umumlashtiring. Kelajak pedagoglarni ma'naviy-ma'rifiy faoliyatga aksiologik yondashuvlar asosida tayyorlashda ushbu xulosalarning ahamiyatini muhokama qiling. O'qituvchilar ta'limi dasturlarida aksiologik yondashuvlarni integratsiyalash bilan bog'liq ahamiyati, potentsial foydalari va muammolarni ta'kidlang.

Natijalar bo'limi mantiqiy va izchil tarzda tashkil etilishi, xulosalarni aniq va qisqacha taqdim etishi kerak. U o'quvchiga to'plangan empirik dalillarni har tomonlama tushunishni ta'minlashi hamda aksiologik yondashuvlar asosida bo'lajak pedagoglarni ma'naviy-ma'rifiy faoliyatga tayyorlashni takomillashtirish bilan bog'liq oqibatlar va imkoniyatlarni keyingi muhokama qilish uchun zamin yaratishi kerak.

Xulosa qilib aytganda, ushbu maqolada aksiologik yondashuvlar asosida bo'lajak pedagoglarni ma'naviy-ma'rifiy faoliyatga tayyorlashni takomillashtirish imkoniyatlari o'rganildi. Taqdim etilgan xulosalar va muhokamalar o'quvchilarning har tomonlama rivojlanishini ta'minlash uchun qadriyatlar, axloq va ma'naviyatni pedagogik amaliyotga singdirish muhimligini ta'kidlaydi[3].

Aksiologik yondashuvlar ta'limda qadriyatlar, axloq va ma'naviyatning ahamiyatini tan oladigan nazariy asosni ta'minlaydi. Bo'lajak pedagoglar ushbu o'lchovlarni ta'lim faoliyatiga kiritish orqali o'quvchilarning shaxsiy va axloqiy o'sishini ta'minlovchi o'zgaruvchan ta'lim muhitini yaratishi mumkin. Adabiyotlar tahlili Maks Sheler, Robert S.Xartman va Pol Tillich kabi faylasuflarning ta'limdagi qadriyatlar, aksiologiya va ma'naviyat haqidagi tushunchalarimizni shakllantirishdagi hissalarini ochib berdi.

Aksiologik ta'limda inklyuziv va madaniyatli sinflarni yaratish juda muhimdir. Bo'lajak pedagoglar o'quvchilarning turli qadriyatlari va e'tiqodlarini hurmat qilishlari va qabul qilishlari, xavfsiz va inklyuziv ta'lim muhitini yaratishlari kerak. Ushbu yondashuv turli madaniyatlarga mansub talabalar o'rtasida tushunish, empatiya va hurmatni rivojlantirishga yordam beradi va ularni turli xil va o'zaro bog'liq dunyoda harakat qilishga tayyorlaydi.

Ijtimoiy adolat va tenglikni ta'minlash aksiologik ta'limning yana bir muhim jihati hisoblanadi. Bo'lajak pedagoglar o'z ta'lim amaliyotlarida tengsizlik, diskriminatsiya va ijtimoiy adolatsizlik muammolarini hal etishlari kerak. Talabalarga ijobiy o'zgarishlar agenti bo'lish imkoniyatini berish orqali o'qituvchilar ijtimoiy mas'uliyat hissini uyg'otishi va yanada adolatli va adolatli jamiyatni yaratishga yordam berishi mumkin[18].

Shaxsiy fikrlash va o'z-o'zini anglash kelajakdagi pedagoglar uchun juda muhimdir. O'qituvchilar o'zlarining qadriyatlari, noto'g'ri qarashlari va taxminlarini tanqidiy ko'rib chiqish orqali o'zlarining o'qitish amaliyotlarini shaxsiy qadriyatlariga moslashtirishlari va o'quvchilari uchun haqiqiy namunalarni taqdim etishlari mumkin. Fikrlash amaliyotlari bilan shug'ullanish, shuningdek, o'quvchilarni o'z qadriyatlari va e'tiqodlari haqida fikr yuritishga undaydi, ularning axloqiy va ma'naviy rivojlanishiga yordam beradi.

Ehtiyotkorlik va mulohaza yuritish amaliyotlarini birlashtirish o'quvchilarning farovonligini, o'z-o'zini aks ettirishini va ma'naviy izlanishlarini oshirishi mumkin. Bo'lajak pedagoglar o'quvchilarda emotsional tartibga solish ko'nikmalarini rivojlantirish, mavjudlik tuyg'usini tarbiyalash, o'zlari va atrofidagi dunyoni chuqur anglashlari uchun bu amaliyotlarni o'z ta'lim faoliyatiga kiritishlari mumkin.

O'qituvchilar va talabalar o'rtasida mazmunli munosabatlar o'rnatish aksiologik ta'limning asosidir. Ijobiy va qo'llab-quvvatlovchi munosabatlar ishonch, hamkorlik va ochiq muloqotni rivojlantiradi, qulay o'quv muhitini yaratadi. Bu munosabatlar mazmunli ta'lim tajribasi uchun asos bo'lib, o'quvchilarning umumiy farovonligi va rivojlanishiga hissa qo'shadi[2].

Texnologiyalar integratsiyasi va jamiyatning ishtiroki aksiologik ta'limda muhim rol o'ynaydi. Kelajakdagi pedagoglar talabalarni turli madaniyatlar, e'tiqodlar va global istiqbollar bilan bog'lash uchun texnologiya vositalaridan foydalanishlari mumkin. Jamiyat bilan muloqot o'quvchilarga real dunyo kontekstlari va o'z qadriyatlari, axloqi va ma'naviyatini amaliy sharoitlarda qo'llash imkoniyatlarini beradi[19].

Xulosa qilib aytish mumkinki, aksiologik yondashuvlar asosida bo'lajak pedagoglarni ma'naviy-ma'rifiy faoliyatga tayyorlash imkoniyatlarini takomillashtirish har tomonlama va

maqsadli yondashuvni taqozo etadi. Qadriyatlar, axloq va ma'naviyatni pedagogik amaliyotga integratsiyalash, inklyuziv va madaniy jihatdan mos sinflarni yaratish, ijtimoiy adolat va tenglikni targ'ib qilish, shaxsiy fikrlash va o'z-o'zini anglashni rivojlantirish, ongni rivojlantirish amaliyotlarini o'z ichiga olish, mazmunli munosabatlar o'rnatish, texnologiyadan foydalanish va jamiyat bilan hamkorlik qilish orqali, bo'lajak pedagoglar talabalar uchun o'zgaruvchan ta'lim tajribalarini yaratishi mumkin. Bu yondashuvlar nafaqat o'quvchilarning akademik o'sishini kuchaytiradi, balki ularning shaxsiy, axloqiy va ma'naviy rivojlanishiga hissa qo'shadi, ularni o'zaro bog'langan dunyoda maqsadli va axloqiy hayot kechirishga tayyorlaydi.

Адабиётлар/Литература/Reference:

1. Axatova D.A. Abdurauf Fitratning ma'rifiy-pedagogik qarashlari: ped.fanl.nomz. ... diss. - T.: 1999. 163 b.
2. Atadjanova SH.A. Oilada o'spirin yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda milliy qadriyatlardan foydalanishning pedagogik asoslari: Ped.fanl.nomz. ... diss. avtoref. - T.: 2001. - 19 b.
3. Азизходжаева Н.Н. Основные тенденции развития высшего педагогического образования в Узбекистане: Автореф дисс. ... докт. пед.наук. - М.: 1991. - 35 с.
4. Abduvahobov U. Shaxs (Komil inson haqida). T.: Vatan, 1996. 20 b. 2. bdullayev A. Ma'naviyat va iqtisodiy tafakkur. - T.: Ma'naviyat, 1999. - 104 b.
5. Abdullayev Y. Jahon oliy maktabi: qiyosiy tahlil /Mas'ul muhar. S.S.G'ulomov. - T.: G'.G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 2001. - 288 b.
6. Avloniy, Abdulla. Turkiy guliston yohud axloq. - T.: O'qituvchi, 1992 160 b.
7. Azizxo'jayev A. Mustaqillik kurashlar, iztiroblar, quvonchlar. Sharq nashriyot-matbaa konserni, Akademiya, 2001. 112 b.
8. Лузина Л.М. Философски-антропологический подход в современной методологии воспитания: Дис. ... докт. пед. наук в виде научного доклада. - СПб., 1998. - 46 с.
9. Мажитова Ш.Н. Педагогические основы целостного развития личности будущего учителя в процессе профессиональной подготовки: Дис. ... канд. пед. наук. - Т., 2005. - 172 с.
10. Маматкулова Р. Воспитание морально-этических качеств студентов университетов на основе национально-духовного наследия народа: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. - Т., 1995. - 22 с.
11. Мардонов Ш.Қ. Янги таълимий қадриятлар асосида педагог кадрларни тайёрлаш ва малакасини ошириш. -Т.: Фан, 2006. - 232 б.
12. Мардонов Ш. Педагогик таълим тизимида таълимий қадриятлардан фойдаланиш. // Халқ таълими. - Т., 2005. - №6. - Б.24-28.
13. Мардонов Ш., Эгамбердиева Н. Шарқ алломалари мероси – педагог мутахассислар тайёрлаш асоси. // Халқ таълими. - Т., 2004. - №2. - Б.25-27.
14. Scheler, M. (1954). Formalism in Ethics and Non-Formal Ethics of Values: A New Attempt toward the Foundation of an Ethical Personalism. Northwestern University Press.
15. Hartman, R. S. (1967). The Structure of Value: Foundations of Scientific Axiology. Southern Illinois University Press.

16. Tillich, P. (1951). *Systematic Theology*, Vol. 1: Reason and Revelation. University of Chicago Press.
17. Nucci, L. (Ed.). (2001). *Education in the Moral Domain*. Cambridge University Press.
18. England, P. (2015). *Axiology and Education: Axiological Perspectives for Educational Research*. Springer.
19. Darling-Hammond, L. (2006). *Powerful Learning: What We Know About Teaching for Understanding*. Jossey-Bass.
20. Ladson-Billings, G. (1995). But That's Just Good Teaching! The Case for Culturally Relevant Pedagogy. *Theory into Practice*, 34(3), 159-165.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 5/9 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).